

УДК 616.36–003.826–02–092–07–08

Л.М. Точиловська, О.І. Сергієнко, Л.А. Мірзоєва

Пептична виразка: раціональний вибір схеми лікування

Дорожня клінічна лікарня на станції Харків Південної залізниці
Харківська медична академія післядипломної освіти

Ключові слова: пептична виразка, лікування.

Досягнення медицини останніх десятиліть — можливість візуалізації ерозивних та виразкових процесів слизової оболонки за допомогою ендоскопів, відкриття *Helicobacter pylori* (Hр), уточнення ультратонких механізмів регуляції кислотної продукції, розробка та впровадження нових класів лікарських засобів — не тільки суттєво змінили лікувальну стратегію лікування пептичної виразки, а й сприяли поліпшенню якості життя хворого. Проте доступність лікарських препаратів та можливість безконтрольного прийому хворими на пептичну виразку засобів із знеболювальним ефектом створює певну проблему: через зміну суб'єктивної оцінки стану власного здоров'я у хворих зникає усвідомлення потреби у проходженні поглибленого обстеження шлунка, що загрожує розвитком таких ускладнень, як кровотеча або перфорація виразки [5, 7]. Особливу значущість забезпечення ефективного лікування пептичної виразки набуває у залізничників, оскільки від стану їхнього здоров'я залежить безпека роботи залізничного транспорту.

Необхідними терапевтичними заходами при пептичній виразці є ерадикація інфекції та контроль кислотної продукції шлунка. Провідна роль інфекції Hр у розвитку запальних змін шлунка та дванадцятипалої кишки (ДПК) із виразкоутворенням нині є абсолютно доведеною [7]. Найважливішим результатом терапії інфекції Hр є зниження частоти рецидивів пептичної виразки. У хворих на пептичну виразку шлунка та ДПК після успішної ерадикації Hр рецидив захворювання спостерігається менш ніж у 5% протягом року, тоді як перебіг пептичної виразки без проведення ерадикації Hр характеризується загостренням у 50–80% спостережень. Застосування антисекреторних засобів у вигляді монотерапії дає змогу зменшити клінічні прояви захворювання, але не частоту рецидивів пептичної виразки [5, 7]. Сучасна антигелікобактерна терапія згідно з рекомендаціями Маастрихтського консенсусу III (2005) передбачає вибір оптимальної схеми ліку-

вання відповідно до клінічної ситуації. Першою лінією лікування залишається застосування потрійної схеми, що включає інгібітор протонної помпи (ІПП) + кларитроміцин + амоксицилін або метронідазол. За рекомендаціями Маастрихтського консенсусу III можливо збільшення тривалості лікування до 14 днів, додаткове призначення в схемі лікування препарату, що містить бісмут. Окрім згаданих антибіотиків, при резистентності Hр до терапії для ерадикації дозволяється призначення деяких антибактеріальних препаратів (фуразолідон, левофлоксацин, рифабутин). Вибір конкретного антибактеріального препарату для застосування в лікувальній схемі на практиці в більшості випадків здійснюється емпірично, без визначення чутливості Hр до антибактеріальних препаратів. У країнах Європи в схемах антигелікобактерної терапії віддають перевагу поєднанню кларитроміцину з амоксициліном перед метронідазолом через виявлення резистентних штамів Hр до метронідазолу у більшості хворих. Результати досліджень, проведених у цьому напрямі в Україні, свідчать про існування кларитроміцинрезистентних штамів у 6% хворих тоді як показники резистентності до метронідазолу наближуються до загальноєвропейських — у 29% хворих з Hр-асоційованими пептичними виразками [1, 5, 8].

Успіх лікування пептичної виразки залежить від адекватного призначення антисекреторного засобу як складової антигелікобактерної терапії і для зниження агресивного впливу кислого шлункового вмісту на слизову оболонку гастродуоденальної зони. Найефективнішими блокаторами шлункової секреції є ІПП, які застосовують з 1988 р. Нині в Україні доступні різні ІПП (омепразол, лансопразол, пантопразол, рабепразол, езомепразол), як для перорального, так і для ін'єкційного введення. Антисекреторний ефект ІПП зумовлений здатністю безпосередньо блокувати роботу H^+/K^+ -АТФази — протонної помпи парієтальної клітини. Ці препарати також мають мінімальну ін-

гібуючу активність щодо Нр, про що свідчать досліди *in vitro*.

Для лікування пептичної виразки тривалий час застосовують препарати солей бісмуту, насамперед субцитрату колоїдного бісмуту. Встановлено, що останній має не тільки цитопротективний вплив на епітелій слизової оболонки, а й бактерицидний ефект. Сіль бісмуту запобігає адгезії Нр до поверхні епітелію, утворює комплекси-депозиції на бактеріальній стінці та у периплазматичному просторі, пригнічує активність ферментів Нр, що зменшує життєздатність мікроорганізму. Комбінацію потрійної терапії (ІПП + кларитроміцин + амоксицилін або метронідазол) з препаратом бісмуту розглядають як найпотужнішу антигелікобактерну схему [7].

Нещодавно доведено, що при гастродуоденальній патології, асоційованій з Нр, спостерігаються дисбіотичні порушення у шлунку, дванадцятипалій кишці та кишечнику, що характеризуються зниженням кількості представників нормофлори та появою умовно-патогенних видів мікроорганізмів. Оpubліковані відомості про те, що стандартна ерадикаційна терапія поглиблює порушення еубіозу, призводить до підвищення резистентності до антибіотиків штамів, що сумісно персистують з Нр, а також розмноженню у травному каналі представників умовно-патогенної мікрофлори [3, 4]. З урахуванням цього вивчають доцільність призначення хворим на пептичну виразку препаратів з пробіотичною дією в комплексі з антигелікобактерною терапією або після неї [6, 9].

Особливостями роботи залізничників є робота у нічні зміни, що супроводжується нервово-психічним напруженням, порушенням біоритму та режиму харчування. Ці чинники зумовлюють зміни регуляції травлення, формування астеничного синдрому, зниження імунологічної реактивності організму. За необхідності в ад'ювантній терапії хворих на пептичну виразку рекомендують застосовувати вітаміни, імуномодулятори [5].

Проведення аналізу результатів лікування з урахуванням контролю антигелікобактерної терапії та даних тривалого спостереження за хворими на предмет розвитку рецидиву пептичної виразки сприятиме виявленню найефективніших схем лікування та шляхів його оптимізації.

Метою дослідження було оцінити результати лікування хворих на пептичну виразку, асоційовану з Нр, за останні три роки.

Матеріали та методи

Проводили аналіз історій хвороб хворих на пептичну виразку, асоційовану з Нр, яких лікували у гастроентерологічному відділенні Дорожньої клінічної лікарні на станції Харків Південної за-

лізниці з 2006 по 2008 рік. Верифікацію діагнозу та контроль за рубцюванням виразки здійснювали ендоскопічним та рентгенологічним методами. Наявність Нр у біоптатах слизової оболонки антрального відділу шлунка визначали цитологічним, уреазним та бактеріологічним методами.

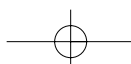
Всім хворим проводили ерадикаційну терапію згідно з Маастрихтськими рекомендаціями II та III. Схему лікування обирали з урахуванням результатів попереднього лікування та індивідуальної переносності препаратів. Ерадикацію Нр підтверджували гістологічним методом, за допомогою уреазного тесту або визначенням антигену Нр у калі через 4 тиж після проведеної терапії. Порівнювали результати лікування хворих на пептичну виразку ДПК залежно від схеми лікування, аналізували відстрочені результати лікування (протягом року).

Результати та їхнє обговорення

З 2006 по 2008 р. у гастроентерологічному відділенні Дорожньої клінічної лікарні проходили лікування 537 хворих на пептичну виразку, асоційовану з Нр. У 67 хворих виявлено виразку з локалізацією у шлунку, у 474 хворих — у ДПК.

367 хворим із пептичною виразкою ДПК проводили ерадикаційну терапію першої лінії згідно з рекомендаціями Маастрихтського консенсусу II, III. При вивченні анамнезу та амбулаторних карт 119 хворих встановлено, що раніше їх лікували із застосуванням метронідазолу, тому цим пацієнтам була призначена схема ІПП + кларитроміцин + амоксицилін у стандартних дозах. 198 особам призначено схему ІПП + амоксицилін + метронідазол, зокрема 21 хворому, які раніше приймали кларитроміцин. 107 хворим з пептичною виразкою ДПК первинно призначали чотирикомпонентну схему лікування — ІПП + кларитроміцин + амоксицилін + бісмуту субцитрат. Це були хворі із частими загостреннями захворювання в анамнезі. Під впливом лікування рубцювання виразкового дефекту зафіксовано в усіх хворих, про що свідчать протоколи ендоскопічних досліджень перед випискою зі стаціонару. Разом з подальшими призначеннями усі хворі отримали рекомендацію пройти контрольне дослідження на предмет виявлення Нр через чотири тижні, однак результати контрольного дослідження отримано тільки у 37% хворих.

Нашими попередніми дослідженнями встановлено, що у хворих із неускладненими Нр-позитивними пептичними виразками, з типовими клінічними та ендоскопічними проявами захворювання спостерігається характерний склад мікрофлори шлунка, а саме збільшення кількості грампозитивних мікроорганізмів (стафілококів,

мікрококів) та грамнегативних бактерій (ентеробактерій, псевдомонад, ацинетобактерій) на тлі зменшення вмісту лактобактерій [2]. Тому 25 пацієнтам, які отримували ерадикаційну терапію ІПП + кларитроміцин + амоксицилін, додатково був призначений пробіотик «Екстралакт» (НВО «Аріадна», Одеса), основним компонентом якого є ацидофільні лактобактерії (1×10^8 КУО), по 3 капсули тричі на добу. До складу препарату також входять ферменти протеаза (13 ОД), ліпаза (6480 МО), вітаміни В₁, В₂, В₆, С, Є, РР, целюлаза, геміцелюлоза, лігнін, пектин. Групу порівняння становили 25 хворих із неускладненою пептичною виразкою, яким проводили таку саму антигелікобактерну терапію. У 36% хворих, які отримували традиційну антигелікобактерну терапію, після лікування спостерігали здуття живота, яке у 21% хворих супроводжувалося помірною діареєю (кількість випорожнень на добу — 2–3). У групі хворих, які додатково отримували «Екстралакт», симптом метеоризму виявили у 8% хворих, розладу випорожнення не спостерігали в жодного пацієнта.

При порівнянні результатів лікування встановлено, що у хворих, яким призначали «Екстралакт», ерадикація Нр відбулася в 96% випадків. У групі порівняння ерадикаційна терапія була ефективною у 86% випадків. Отримані результати можуть бути пояснені впливом складових препарату «Екстралакт», насамперед лактобактерій, на склад мікробіоценозу травного каналу та міжвидові взаємовідносини між мікроорганізмами. Відомо, що однією з властивостей представників роду *Lactobacillus* є колонізаційна резистентність до видів транзитornoї та умовно-патогенної флори. Тому зниження вмісту представників роду *Lactobacillus* у складі мікрофлори травного каналу супроводжується порушенням рівноваги між видами мікроорганізмів, що призводить до зниження неспецифічної резистентності та імунологічної реактивності організму в цілому [6, 9].

Дослідження вмісту *Lactobacillus spp.* у складі мікрофлори шлунка хворих на пептичну виразку після лікування засвідчило, що при стандартній терапії (ІПП+кларитроміцин+амоксицилін) лактобактерії виявили у 25% спостережень, тоді як у хворих, які, крім антигелікобактерної терапії, отримували екстралакт, частота виявлення *Lactobacillus spp.* у мікрофлорі шлунка була більш ніж удвічі вищою — 62%. Елімінації транзитornoї та умовно-патогенних мікроорганізмів сприяють складові препарату лігнін, пектин, целюлаза, геміцелюлоза. Відомо, що зниження представників нормофлори у кишечнику супроводжується зниженням синтезу вітамінів, які вони продукують.

Тому наявність вітамінів у складі пробіотику є профілактикою явищ гіповітамінозу та одночасно дає змогу уникнути прагмазії.

Протягом 2006 р. рецидив пептичної виразки, асоційованої з Нр, спостерігали у 2,5% хворих, у 2007 р. — у 2%. Можливою причиною рецидиву є персистенція Нр після невдалого курсу лікування, оскільки ці хворі не проходили контрольного обстеження на Нр. З урахуванням того, що в Україні середній рівень інфікованості Нр серед дорослого населення становить 70%, не виключене повторне інфікування цих осіб. При повторній госпіталізації з приводу рецидивування пептичної виразки цим хворим призначали терапію другої лінії, із включенням препарату бісмуту. Контрольне дослідження після лікування підтвердило ефективність такої схеми в усіх хворих. Серед пацієнтів з рецидивом пептичної виразки не було жодного хворого, якому б проводили додаткове лікування пробіотиком. При вивченні показників тривалості стаціонарного лікування хворих на пептичну виразку ДПК встановлено тенденцію до зниження терміну перебування хворих у стаціонарі, а саме: показник середнього ліжко-дня у 2006 р. становив 14,2, у 2007 р. — 13,4, у 2008 р. — 13,2.

Хворим на виразку шлунка зазвичай спершу призначали чотирикомпонентну терапію з урахуванням вказівок на прийом антибактеріальних препаратів в анамнезі. Позитивні результати лікування спостерігали у 92% хворих, диспансерне спостереження за цими особами протягом року засвідчило відсутність рецидиву захворювання. Динаміка середнього ліжко-дня у хворих на пептичну виразку шлунка, асоційовану з Нр, за останні три роки становила: у 2006 р. — 14,2, у 2007 р. — 13,4, у 2008 р. — 13,2.

Таким чином, лікування з додержанням міжнародних рекомендацій Маастрихтського консенсусу (2000, 2005) забезпечує ерадикацію інфекції у хворих на пептичну виразку, асоційовану з Нр. Вибір схеми антигелікобактерної терапії слід проводити з урахуванням застосування антибактеріальних препаратів в анамнезі, чутливості мікроорганізму Нр до антибактеріальних засобів. Подальші перспективи підвищення ефективності антигелікобактерної терапії пов'язані з дослідженням чутливості штамів Нр до антибактеріальних препаратів; проведенням обов'язкового контрольного дослідження ефективності ерадикації інфекції через 4–6 тиж після лікування хворих. Включення в комплекс лікування пептичної виразки, асоційованої з Нр, пробіотику «Екстралакт» сприяє відновленню еубіозу травного каналу та збільшенню ефективності ерадикаційної терапії.

Висновки

Проведення антигелікобактерної терапії згідно з міжнародними рекомендаціями Маастрихтського консенсусу (2000, 2005) та з урахуванням результатів попереднього лікування дає змогу забезпечити ефективне лікування пептичної виразки, асоційованої з *Hp*. Включення у комплекс лі-

кування хворих на пептичну виразку, асоційовану з *Hp*, препарату «Екстралакт» сприяє нормалізації мікрофлори шлунка та збільшенню ефективності лікування. Перспективним є подальше дослідження можливості застосування в комплексному лікуванні пептичної виразки інших препаратів з пробіотичною дією.

Література

1. Передерий В.Г., Володичев Ю.А., Ткач С.М. Оценка эффективности лечения инфекции *H. pylori* разными производными имидазола с учетом чувствительности *in vivo* // Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Клиническая фармация: 10 лет в Украине». – Харьков, 2003. – С.43.
2. Ромашкина Л.Н. Эффективность применения экстракта у больных с пептическими язвами желудка и двенадцатиперстной кишки // Укр. терапевт. журн. – 2004. – № 3. – С. 73–76.
3. Червинец В.М., Бондаренко В.М., Базлов С.Н. Микрофлора слизистой оболочки язвенной болезни двенадцатиперстной кишки // Журн. микробиол., эпидем., иммунобиол. – 2001. – № 5. – С. 12–15.
4. Adamsson I., Nord C.E., Lundquist P. et al. Comparative effects of omeprazole, amoxicillin plus metronidazole versus omeprazole, clarithromycin plus metronidazole on the oral, gastric and intestinal microflora in *Helicobacter pylori*-infected patients // J. Antimicrob. Chemother. – 1999. – Vol. 44. – P. 629–640.
5. Fuccio L., Laterza L., Zagari R.M. et al. Treatment of *Helicobacter pylori* infection. – BMJ. – 2008. – Vol. 337. – P. 1454–1454.
6. Lesbros-Pantoflickova D., Corthesy-Theulaz I., Blum A.L. *Helicobacter pylori* and probiotics // J. Nutr. – 2007. – Vol. 137. – P. 812S–818S.
7. Malfertheiner P., Megraud F., O'Morain C. et al. Current concepts in the management of *Helicobacter pylori* infection: the Maastricht III Consensus Report // Gut. – 2007. – Vol. 56, N 6. – P. 772–781.
8. Megraud F. *Helicobacter pylori* and antibiotic resistance // Gut. – 2007. – Vol. 56, N 11. – P. 1502–1502.
9. Sgouras D., Maragkoudakis P., Petraki K., Martinez-Gonzalez B. et al. In vitro and in vivo inhibition of *Helicobacter pylori* by *Lactobacillus casei* strain shirota // Appl. Environ. Microbiol. – 2004. – Vol. 70. – P. 518–526.

Л.Н. Точилловская, Е.И. Сергиенко, Л.А. Мирзоева

Пептическая язва: рациональный выбор схемы лечения

Приведены результаты лечения больных с пептической язвой, ассоциированной с *Helicobacter pylori* (*Hp*), по различным схемам. Дополнительное применение пробиотика «Экстралакт» в схеме антигелікобактерной терапии повышало эффективность эрадикации *Hp*.

L.M. Tochilovskaya, O.I. Sergiyenko, L.A. Mirzoyeva

Peptic ulcer: the rational choice for the treatment scheme

The article present results of the treatment of patients with peptic ulcer, associated with *Helicobacter pylori* (*Hp*), with the use of different treatment schemes. Addition of «Extralact» probiotic in the antihelicobacter therapy scheme resulted in the increase of the *Hp* eradication efficacy.

